अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षकारले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यावहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागि, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रामाणिक हुनेछ र कार्यान्वयनको उद्देश्यका लागि पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

भारतको सर्वोच्च अदालतमा

आपराधिक पुनरावेदन अधिकार क्षेत्र

आपराधिक अपील संख्या २०१९ को ४९५

(सन् २०१६ को एसएलपी (सीआरएल.) नं. ४८९१ बाट उत्पन्न)

सिक्किम राज्य …… अपीलकर्ताहरु

विरुद्ध

संगीता उर्फ सुषमा प्रधान र अन्य …… उत्तरदाताहरू

आदेश

१ अनुमति दिएको।

२ यो अपील सिक्किम उच्च न्यायालयको एकल न्यायाधीशको १६ मार्च २०१६ को फौजदारी अपील नं.२८/२०१५ को फैसलाबाट उत्पन्न भएको हो। उच्च अदालतले आफ्नो फैसलाद्वारा सन् २०१५ को सत्र सुनवाई (एसएडीए) मामिला नम्बर १३, नाम्ची, दक्षिण सिक्किमका विशेष न्यायाधीश (साडा) को निर्णयलाई उल्ट्यायो, जसद्वारा अपीलकर्ताहरूलाई यस अन्तर्गत दोषी ठहराइयो:

(i) सिक्किम लागुपदार्थ निषेध ऐन २००६ को धारा ९ (घ) संग भारतीय दण्ड संहिता १८६०[१] को धारा ३४ को साथ पठित र दुई वर्षको अवधिको लागि साधारण कारावास र १,००,००० जरिवानाको सजाय दिएको; र

(ii) सिक्किम लागुपदार्थ निषेध नियमहरु २००७ को नियम १७(१) र २०,००० रुपैंया जरिबाना सहित ६ महिनाको अवधिको लागि साधारण कारावासको सजाय थियो।

[१] आईपीसी

यो अपील दोषबाट छुटकाराको आदेश को विरुद्ध निर्देशित छ भन्ने कुरालाई ध्यानमा राख्दै, हामीले यस क्षेत्र लाई नियंत्रित गर्ने कानून को राम्रो तरिकाले स्थापित सिद्धान्तहरु को संदर्भ मा मामिला को प्रमाण, निवेदनहरु र योग्यताहरुको मूल्यांकन गरेका छौं। निस्सन्देह, एक अपीलको विरुद्धमा प्रमाणको आधारमा आफ्नै निष्कर्षमा पुग्न एक अपील अदालतको लागि खुला छ। तर सामान्यतया, जबसम्म अपील अन्तर्गतको निर्णय विकृतताबाट ग्रस्त हुँदैन, वा न्यायको गर्भपात भएकोमा जस्तै जब उच्च अदालतले प्रमाणिक अभिलेखको सान्दर्भिक भागहरूको मूल्यांकन गर्न असफल भएमा, अपील अदालतले निर्दोषको निर्णयको चुनौतीलाई विचार गर्दा सतर्क हुनेछ। चन्द्रप्पा बनाम कर्नाटक राज्य[२] ("चन्द्रप्पा") मा, अतिरिक्त सत्र न्यायाधीशले भने कि अभियोजन पक्षले आफ्नो मामिलालाई उचित शङ्काभन्दा माथि साबित गर्न असफल भएको छ र आईपीसीको धारा १४९ संग धाराहरु १४३, १४७, १४८, ३०२ र ३२४ अन्तर्गत आरोपबाट अभियुक्तलाई मुक्त गरेको थियो। उच्च अदालतले निर्दोष ठहर गर्ने आदेशलाई उल्ट्यायो र अभियुक्तलाई दोषी ठहरायो। यस अदालत समक्ष गरिएको पुनरावेदनमा भनिएको थियो कि जबसम्म सुनवाई अदालतको निष्कर्ष अस्तित्वहीन, बाह्य वा विकृत वा सफाइ पूर्णतया गलत वा पूर्ण रुपमा गलत छैन भने, तबसम्म अपीलीय अदालतले हस्तक्षेप गर्नु हुँदैन। यस अदालतका दुई न्यायाधीशको पिठले पुनरावेदन अदालतको अधिकारसम्बन्धी कानूनको पुनरावलोकन गरी सफाइको निष्कर्षलाई उल्ट्याउँदै देहायका शर्तहरूमा मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू प्रस्तुत गरेको छः

"४२. उपर्युक्त निर्णयहरूबाट, हाम्रो विचारमा, सफाइको आदेश माथि पुनरावेदन गर्दा पुनरावेदन अदालतको अधिकार सम्बन्धी देहायका सामान्य सिद्धान्तहरू प्रकट हुन्छन् :

(1) पुनरावेदन अदालतलाई सफाइको आदेश स्थापित भएको प्रमाणको समिक्षा, पुनरावलोकन र पुनर्विचार गर्ने पूर्ण अधिकार छ;

[२](२००७)४ एससीसी ४१५

(२) फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ ले तथ्य र कानूनको प्रश्नमा आफ्नो निष्कर्षमा पुग्नुअगावै त्यस्तो अधिकार को प्रयोग गर्न र प्रमाणमा पुनरावेदन अदालतको प्रयोगमा कुनै सीमा, प्रतिबन्ध वा शर्त राखेको छैन;

(३) "ठोस र बाध्यकारी कारणहरू", "असल र पर्याप्त आधारहरू", "अत्यन्तै बलियो परिस्थितिहरू", "विकृत निष्कर्षहरू", "स्पष्ट गल्तीहरू" आदि जस्ता विभिन्न अभिव्यक्तिहरू एक विमुक्तिको अपीलमा अदालतको व्यापक शक्तिहरुको कटौती गर्नको लागी होइन। यस्ता वाक्यांशहरू "भाषाको विकास" को प्रकृतिमा अधिक छन् जसले प्रमाणको पुनरावलोकन गर्न र आफ्नै निष्कर्षमा पुग्न अदालतको शक्तिलाई कटौती गर्नुको सट्टा अपील अदालतले दोषमुक्तलाई हस्तक्षेप गर्ने अनिच्छालाई जोड दिन्छ;

(४) तथापि, पुनरावेदन अदालतले यो कुरा मनमा राख्नुपर्छ कि सफाइ पाएको अवस्थामा, अभियुक्तको पक्षमा दोहोरो अनुमान हुन्छ। पहिलो, आपराधिक न्यायशास्त्रको आधारभूत सिद्धान्त अन्तर्गत निर्दोषताको अनुमान उनको लागि उपलब्ध छ जसंतर्गत प्रत्येक व्यक्तिलाई निर्दोष मानिनेछ जबसम्म उनी कानूनको सक्षम अदालतद्वारा दोषी साबित हुँदैनन्। दोस्रो, अभियुक्तले आफ्नो सफाई पाएकोले, निर्दोषताको अनुमानलाई सुनवाई कोर्टद्वारा थप सुदृढ, पुनः पुष्टि र बलियो गरिएको छ; र

(५) अभिलेखमा भएका प्रमाणहरूको आधारमा दुइटा तर्कसंगत निष्कर्ष निकाल्न सम्भव भएमा, अपीलीय अदालतले सुनवाई अदालतद्वारा अभिलेख गरिएको निर्दोषी को निष्कर्षमा बाधा पुर्याउनु हुँदैन।

(जोड दिइएको)

चन्द्रप्पा (माथि उल्लेखित) मा निर्धारित सिद्धान्तहरू यस अदालतले मुरुगेसन बनाम राज्य, पुलिस निरीक्षक[३] र प्रेम सिंह बनाम हरियाणा राज्य[४] मार्फत पुष्टि गरेको छ।

३ अभिलेखबाट निस्केका प्रमाणहरूलाई यथोचित ध्यान दिंदै, सफाइको फैसलामा हस्तक्षेप गर्नु उचित हुँदैन भन्ने हाम्रो धारणा छ। प्रस्तुत मामिलामा एउटा महत्त्वपूर्ण परिस्थिति यो तथ्य हो कि जुन ट्याक्सीमा दुई उत्तरदाताहरू यात्रा गरिरहेका थिए, त्यहाँ तेस्रो व्यक्ति पनि थियो जसले गाडी रोकेपछि, कुनै निशान बिना गाडीबाट उत्री गए।

[३](२०१२)१० एससीसी ३८३

[४](२०१३)१४ एससीसी ८८

पीडब्लू ५, वाहन चालकको प्रमाण महत्त्वपूर्ण छ। आफ्नो जिरहको क्रममा, पीडब्ल्यू ५ ले यो बयान दिए कि:

"यो साँचो हो कि सम्बन्धित साँझ, मेरो गाडीमा अर्को एक जना यात्री पनि थिए। कि जब मेरो गाडी रोकियो र चेकपोस्टमा खोजी गरियो, उक्त यात्री अर्को गाडीमा चढेर त्यो ठाउँ छोडेको साँचो हो। यो सत्य हो कि सम्बन्धित प्रहरी हवल्दारले उक्त यात्रीलाई रोकेन र उनको खोजी गरेन। मलाई उक्त यात्री वा उसको नाम थाहा छैन। मलाई थाहा छैन कि मेरो गाडीमा चढ्दा एमओ XI अभियुक्तहरूको साथमा थियो कि थिएन। यो सत्य हो कि हवल्दार रोबिन प्रधानले एमओहरु XII र XIII को खोजी गरे।

४ गाडीमा फेला परेको क्यारी ब्याग, एम.ओ. XI हो। अभियोजन पक्षले प्रतिबन्धित वस्तु फेला परेको क्यारी ब्यागलाई उत्तरदाताहरुसँग जोड्न सकेको छैन। ट्याक्सी सिलिगुडीबाट जोरेथाङतर्फ जाँदै थियो जब त्यसलाई रोकियो। गाडीबाट ओर्लेको व्यक्ति अभियुक्तको साथमा थियो भन्ने कुरा अभियोजनपक्षको होइन। हामीले रिकभरी मेमोहरू (प्रदर्शनहरु ५ र ६) को अवलोकन गरेका छौं। प्रतिबन्धित पदार्थको प्रकृतिलाई ध्यानमा राख्दै, क्यारी ब्याग एउटै गाडीबाट ओर्लेको र पत्ता नलागेको व्यक्तिको भएको सम्भावनालाई ठोस प्रमाणको अभावमा बहिष्कृत भएको छ, र उच्च अदालतको सफाइको निर्णयमा हस्तक्षेप गर्न असुरक्षित हुनेछ। अभियुक्तलाई क्यारी ब्यागसँग जोड्ने प्रमाणिक सामग्रीको अभावमा शङ्काको लाभ अभियुक्तलाई नै जानुपर्छ। हामी सम्पूर्ण प्रमाणको सिंहावलोकनमा दोषमुक्त हुने क्रमलाई कायम राख्छौं।

५ उच्च अदालतले उक्त फैसलामा केही कानुनी प्रस्तावहरू प्रस्तुत गरको थियो। महाधिवक्ताले ती टिप्पणीहरूले सिक्किम लागुपदार्थ निषेध ऐन २००६ अन्तर्गत भएका अभियोजनहरुमा गम्भीर अवरोध निम्त्याइरहेको बताए। उच्च अदालतले उत्तरदाताहरूलाई सफाइ दिएको निष्कर्षलाई हामीले

पुष्टि गरेका छौं र प्रमाणिक अभिलेखका आधारमा उनीहरूलाई शङ्काको लाभ प्रदान गरेका छौं। उच्च अदालतको फैसला र आदेशलाई कानूनको कुनै पनि प्रश्नमा मिसालको रूपमा उल्लेख गरिने छैन।

६ तदनुसार यो अपीललाई निपटाईएको छ।

......................................ज

[डा धनञ्जय वाई चन्द्रचूड]

..................ज

[हेमन्त गुप्ता]

नया दिल्ली;

१४ मार्च, २०१९.